

Batik san'atining xalq amaliy san'ati bilan uzviy bog'liqligi va tarbiyaviy ahamiyati

Kenjayeva Umida Rajabovna

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi” kafedrası o'qituvchisi

Annatsiya Ushbu maqolada batik san'ati — xalq amaliy bezak san'atining muhim turlaridan biri sifatida tahlil qilinadi. Batik san'atining kelib chiqishi, rivojlanish bosqichlari hamda uning milliy qadriyatlar va estetik didni shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, batik texnologiyasining o'quv jarayonida qo'llanishi o'quvchilarda ijodkorlik, badiiy tafakkur va mehnatsevarlik sifatlarini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab berilgan. Maqolada xalq amaliy san'atining didaktik imkoniyatlari, batik orqali estetik tarbiyani shakllantirish masalalari ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan ko'rib chiqilgan.

KALIT SO'ZLAR: Batik san'ati, xalq amaliy san'ati, estetik tarbiya, badiiy tafakkur, milliy qadriyat, ijodkorlik, pedagogik jarayon.

Bugungi kunda milliy madaniyat va san'atning har bir yo'nalishini chuqur o'rganish, ularni yosh avlod ongiga singdirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Xalq amaliy san'ati — xalqning ko'p asrlik tajribasi, estetik qarashlari va ma'naviy merosini mujassam etgan bebaho boylikdir. Shunday san'at turlaridan biri bo'lgan **batik san'ati** matoga bo'yoqlar yordamida naqsh solish jarayoni orqali yaratiladigan nozik va nafis ijodiy faoliyat hisoblanadi.

Batik san'ati o'z ildizlari bilan xalq amaliy san'atining qadimiy an'alariga borib taqaladi. U nafaqat bezak san'ati sifatida, balki insonning didini, sabr-toqatini, go'zallikni his etish qobiliyatini tarbiyalaydigan kuchli vosita sifatida ham e'tirof etiladi. Shu bois batik texnologiyasini ta'lim jarayoniga kiritish o'quvchilarda ijodkorlik, mustaqil fikrlash, milliy qadriyatlarga hurmat va estetik tafakkurni shakllantirishda alohida ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — batik san'atining xalq amaliy san'ati bilan uzviy bog'liqligini ochib berish hamda uning tarbiyaviy imkoniyatlarini pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilishdir.

Batik san'ati xalq amaliy san'atining muhim turlaridan biri bo'lib, u mato yuzasiga bo'yoqlar yordamida turli naqsh va bezaklarni hosil qilish orqali yaratiladi. Bu san'at turi insonning estetik didini, sabr-toqatini va ijodkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Batik qadimdan Osiyo xalqlari madaniyatida keng tarqalgan bo'lib, O'zbekiston hududida ipakchilik, mato bezash va kashtachilik an'analari bilan uzviy bog'liq holda shakllangan. O'zbek xalq amaliy san'atining asosiy maqsadi — xalqning estetik qarashlarini, ma'naviy qadriyatlarini va ijodiy tajribasini ifodalashdir. Batik

san'ati ham aynan shu maqsadlarga xizmat qiladi va xalq ijodiyotining zamonaviy davomchisi sifatida qadrlanadi.

Batik san'atining pedagogik va tarbiyaviy ahamiyati beqiyosdir. Uni ta'lim jarayoniga joriy etish orqali o'quvchilarda badiiy tafakkur, estetik did, mustaqil fikrlash, sabr-toqat va mehnatsevarlik kabi sifatlar shakllantiriladi. Shovdirov S.A. (2023) o'z tadqiqotlarida tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning mantiqiy va abstrakt fikrlash qobiliyatini rivojlantirish zarurligini ta'kidlagan. Batik texnologiyasini o'qitish aynan shu jihatlarni mustahkamlaydi, chunki rang tanlash, naqsh chizish va kompozitsiya yaratish jarayonida o'quvchi ijodiy fikrlashga o'rganadi.

Batik bilan ishlash jarayonida o'quvchilar ranglarning ramziy ma'nosini o'rganadilar, milliy naqsh elementlarining mazmunini anglaydilar. Bu jarayon ularni milliy o'zlikni anglash, madaniy merosga hurmat bilan qarash va o'z xalqining estetik qadriyatlarini qadrlashga o'rgatadi. Pedagogik nuqtayi nazardan, batik san'ati orqali o'quvchilarda badiiy didni rivojlantirish, ijodkorlikni qo'llab-quvvatlash, sabr-toqat va aniqlikni tarbiyalash, hamda milliy qadriyatlarga hurmatni singdirish mumkin.

Zamonaviy ta'lim jarayonida batik san'atini o'qitishda interfaol yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Shovdirov S. (2025) o'z ishlarida "flipped classroom" — testkari sinf texnologiyasining tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning mustaqil ishlash qobiliyatini oshirishini asoslab bergan. Batik mashg'ulotlarida loyiha usuli, amaliy mashg'ulotlar, ko'rgazmali ta'lim va refleksiya kabi metodlardan foydalanish o'quvchilarning nafaqat amaliy, balki tahliliy va ijodiy qobiliyatlarini ham rivojlantiradi.

Batik san'ati xalqning madaniy xotirasi, urf-odatlar va estetik qarashlarini o'zida mujassam etgan. U kiyim-kechak, interyer bezaklari, sahna dekoratsiyasi kabi ko'plab sohalarda qo'llanilishi orqali inson hayotining ajralmas qismiga aylangan. Shu bois batik nafaqat badiiy qadriyat, balki ijtimoiy-estetik tarbiya vositasi sifatida ham ahamiyatga ega. U insonni go'zallikni anglashga, mehnatni qadrlashga va tabiatdagi uyg'unlikni his etishga o'rgatadi. Natijada shaxsning estetik didi shakllanib, uning ma'naviy dunyosi boyiydi.

Yuqorida keltirilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, batik san'ati xalq amaliy san'atining ajralmas qismi bo'lib, milliy madaniyat, an'ana va estetik qadriyatlarning ifodasi sifatida muhim o'rin tutadi. U o'zining nafisligi, rang-barangligi va ma'naviy mazmuni bilan insonni go'zallikka, mehnatsevarlikka va sabr-toqatga undaydi.

Batik san'atini o'qitish jarayonida o'quvchilarning ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish, ularni estetik tarbiya ruhida kamol toptirish, milliy madaniyatga hurmat va qiziqishni oshirish imkoniyati mavjud. Shovdirov S.A. va boshqa tadqiqotchilarning ilmiy ishlari batik san'atini ta'lim jarayonida samarali qo'llash, o'quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Batik san'ati nafaqat badiiy-estetik tarbiya vositasi, balki shaxsning ma'naviy dunyosini boyituvchi, milliy o'zlikni anglashni mustahkamlovchi pedagogik resurs

sifatida ham ahamiyatga ega. Shu bois, bu san'at turini umumta'lim va oliy ta'lim tizimida chuqur o'rganish va amaliy mashg'ulotlarga joriy etish yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashning samarali yo'li hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Шавдилов С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – № 1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Шавдилов С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Узбекистан). – 2017. – № 6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – № 1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and innovation. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
8. Шавдилов С. А. Изобразительному и прикладному искусству // International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education. – 2018. – P. 84–85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH // Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Vol. 3. – No. 12. – P. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.
11. Qodirova N. “Xalq amaliy san'ati va uning estetik tarbiyadagi o'rni” // San'at va ta'lim jurnali. – 2022. – № 2. – B. 45–49.
12. Karimova D. “Batik san'atining o'qitish metodikasi” // Pedagogika va psixologiya. – 2021. – № 4. – B. 78–82.